

Képek a múzeumban

Munkácsy Mihály:
Felszolgálólány

Neve: fogalom, művészete körül mítoszok keringenek. Hogy ő az igazi, ő a legnagyobb. Kétségtelen: Munkácsy elementáris festői tehetség volt, ráadásul néhány korszakos jelentőségű művet is létrehozott. Ennek ellenére életműve meglehetősen felemás karakterű. A mélység és a felszínség, a korszerűség és a konzervatívizmus váltakozik benne. Jobbára a német életképfestészet nyomdokain haladt, s alig vett tudomást a frissebb, előremutatóbb francia eredményekről.

Általában a komoly, nagy témák foglalkoztatták. Ugyanakkor művészi nézőpontjában domináns szerepet játszott a nemzeti, plebejus elkötelezettség: gondoljunk csak a Siralomháza, a Tépés-csinálókra, vagy a Köpülő asszonyra. Komor, tragikus felfogású alkotásokkal van dolgunk, amelyek a romantikus realizmus egyéni szemléletű produktumai. Bár alkalmanként szünetesnek a figurák, túlexponáltak a mozdulatok, de Munkácsy kivételes művészi erényeiről is tudomást kell vennünk. Nevezetesen: a drámai hangulat-teremtésről; a biztos, anyagszerű formálásról, nem beszélve a jellem- és lélekábrázolás bravúrainról.

Ehhez a tematikához kapcsolódik a Felszolgálólány című kis méretű olajkép is. Lényegében egy jellegzetes előadású művet látnunk, ahol mindenekelőtt a sötétbarna háttér és a fehéres, vöröses ruhaszínek kontrasztja a szembeötlő. Viszont szokatlanul nyugodt, pedáns a felületkezelés, akár egy akadémikus szellemű munkán. S a figura megjelenésén újra csak elcsodálkozunk, minthogy egy kifelé tekintő, nevetős kislánnyal találkozhatunk. Munkácsy ugyanis csak legkritikább pillanataiban ismerte a humort, a jókedvet. Hogy aztán mi köze van a vidámságnak a tragikusabb fogalmazáshoz? Elégedjünk meg most a lélektani jellemzés hitelességével.

Persze a Honfoglalás vázlatait is megtalálhatjuk a Móra-Ferenc Múzeumban. Az előbbi munkát azonban fontosabbnak tartom. Mert az itt megjelenő népi témához és drámai festőiséghez kapcsolódik majd az alföldi piktúra legjelentősebb vonulata is. (pl.: Tornyai, Rudnay, Koszta.)

SZUROMI PÁL

Bisztray Ádám

Egy ének viszi magát

Egy ének viszi magát
sarkosan, kevélyen,
lassún és szomorún,
ahogy lépek.

Eredet nélküli zuhatagából
mohos, nagy kövein jövök,
s mélyben zeng és hallgat,
nem érthetem, mit mond,
csak zene,
de a léleknek háza,
sínak fája nincs.

Elhagyom, s visszatér,
elhagy,
és felkapad újra,
halálomig várom hallani
zendült szavait,

sarkosan-kevélyen,
frissen, szomorún,
ahogy lépek.

Ha menni kell

Az idej bolond telet sokáig emlegetjük még. Emberek persze mert ember nélkül a nagy hó is semmi. A civilizáció összes vívmányának ment neki a szél. Letépte a telefont, befújta a havat a trafókba, hogy villany se legyen, víz se, és hová építhette volna legnagyobb torlaszait, ha nem az utakra?

Ha Petőfi azt merete mondani, hogy télen pusztá ám igazán a pusztá, kicsit fordítva a szón nyugodtan mondhatjuk a tanya is, akkor tanva igazán. Aggódunk is eleget a kint élőkért, mert bezárva sokszor volt már ugyan a tanya, de akkor nem kötődött annyira a világhoz. Jött a hó, kivárták amíg elment. Nagyszéksóson hallom, a tiz éve megszűnt iskola tanítója, Kapovits Endre hóban-szélben is elindult mindennap a benti iskolába.

— Bent is tudták milyen idő van, még magyarázkodnod se kellett volna.

— Ezt nem szabad csinálni. Akinek dolga van, mennie kell.

— Mikor indultál?

— Hajnali ötkor, hogy beérjek nyolcra. Hét kilométer, nem a világ.

— Sötét volt ötkor, az út se látszott.

— Azt azért lehetett tudni, hó volt az út. Nem is mertem letérni róla egyszer se. Ahol térdig ért, abba mentem bele, ahol derékig, azon kecmeregettem át. Amikor már a maszektaktorok is kimozdultak, a nyomokban szépen elballagtam én is. Hatvankét március 28-án volt ehhez fogható idő. Akkor Rókaöbögörsre mentem Szegedről. Este háromnegyed hétkor szólta, ne várjuk a vonatot, neki indultam. Tizenegykor értem a mórakalmi kocsmához, hej, de megittam volna egy pohár akármit, de előttem zárta be az ajtót. Reggel négykor már otthon is voltam.

Huszonkét év nagy idő annyi volt fiatalabb akkor. Fialtnak a hó is másként esik.

Beszélgetni jöttem, nem életrajzot írni, nagyokat ugrálunk tehát időben is, témában is, de a telekhez mindig visszafanyalodunk.

— Tizenhat fokos hidegben leállt az aggregátor, a terem meg

tele emberrel. Filmet nézni jöttek, volt, aki hat kilométert gyalogolt érte. Mondtuk volna neki, menjen haza, nincsen mozi? Addig bütyköltük, amíg kegyeskedett elindulni, de csak akkor, ha egy kis pöcköt valaki fogott. Nekem a gépnél a helyem, ki foghatta volna más, mint a feleségem. Két órán át, minusz tizenhat fokban. Ha oda-fagyott volna az ujjá a pöckökhöz, azon se csodálkoztunk volna. Tudod hányan voltak a teremben? A gyerekek a szekrény tetején ültek, az állomásról áthoztuk a padokat: százhetvenketten nézték a mozit. Amikor még csak diafilmet vetíthettünk gázlámpával — emlékszer te még ilyen szerkezetre? — akkor is összejöttek hatvanan.

Akár akariud akár nem, ráfordul a beszéd a vasútra. Talán azért, mert a padjait emeltettük az előbb. Van egy harangláb, a harangja is megvan. Akkor szólt utoljára, amikor az utolsó vonat ment befelé. Ki húzhatta a harangot? A tanító. Most is elfancsalodik egy kicsit.

— Nézd csak, könny ment a szemembe.

— Kocsid van neked is, másnak is. Mit sajnálsz rajta?

— Ne felejtőd el, nincs mindenkinek kocsija. Sok az öreg mifelénk.

— Jár a busz, több, mint ahány vonat ment. Itt a köves-út előttetek. Nem is köves, hanem aszfaltos.

— Ezt az utat úgy csinálták, hogy Mórakalmot kösse össze Rószkével, a vasutat pedig úgy, hogy a tanyák közé menjen be. Nagy ám a különbség!

— Az iskolád már nem itt van. Te miért maradtál itt?

— Ha mondom, akkor se értenéd meg, de mondani se nagyon tudom. Szeretem, hogy csönd van. Legyinthez, hogy közhely, más is mondja már. Szeretem a kert? Egy gumiskocsi tarackot szedtünk ki belőle, három üveg bort kaptunk érte. Birkák alá vette meg valaki. Ha azt mondom, hogy a tarackos kertet szeretem, és az köt ide, hazudok, mert ennél a hitvány növénynél jobban talán semmit nem gyűlölk. De azért megmondom az

igazságot ha nehezen jutunk is el hozzá. Önző is vagyok egy kicsit, szeretem, ha becsülnék. Ha elköltöznék, ketten mennék, kettővel többen lennénk valahol. Itt olyanok hozzánk az emberek, amilyenek mi vagyunk hozzájuk. Fiát, lányát, unokáját tanítottam annak aki ránk köszön, vagy őt magát. Ezt a kapcsolatot semmi nem pótolhatja.

Innen nem is ugrunk, csak átgurulunk a következő témára. Nekem nagyon kedves, mert a protokollmánia annyira megfekszi értelmes emberek agyát is, hogy szabadulni se tudunk tőle. Balástyán Kautzkiéknál is kérdeztem töviről-hegyire szóról-szóra azt mondták, amit itt. Hívják a tanítóházaspárt lakodalmakba, és el is mennek.

— Muszájból?

— Nagy örömmel.

Négyszázan-ötszázan is összejönnek.

— Ki mellé ültök?

— Hogyhogya ki mellé?

— Ismerős barát? Megbeszéltek előre? Főntartják a helyeteket?

— Miért tartanak?

— Te mondtad, hogy becsülnék.

— Mondom most is, mert éreztetik velem.

— Tehát?

— Egy biztos, mindig a szomszéd mellett ülünk. Ahogy érkezünk. Lakodalmomban nincs külön asztal, külön szék se papnak se tanácselnöknek, de talán még miniszternek sincsen. Ha valaki észrevenné, hogy őt azért ültetik át a másik oldalra, mert ide külön embert várnak, az otthagyná az ajándékot, de venné a kalapiát, és hazamenne.

— Jobb falatok?

— Azok vannak. Ha kémegek a bográcsához, megkóstolhatom, puha-e már sava-paprikája jól el van-e találva. De amikor a tálat hozzák, nincs kivétel. Nehéz ezt neked megértened? Lakodalmomban mindenki egyforma, csak a menyasszony és a vőlegény külön egy kicsit.

— És ha a torkosabbja hamarabb szed?

— Nem szedhet, mert nincsen merőkanál. Mindenhová kiviszik a tálat, megvárják a Himnuszt, és csak utána hozzák a kanalat. Az se lenne nagy szegény, ha innen tanulnánk társadalmi egyenlőséget.

HORVÁTH DEZSŐ

„Rómáról jut
eszembe ...”

35. Benvenuto Cellini Rómában

Ha Firenzébe megyünk, érthető, hogy itt is, ott is Benvenuto Cellini emléke fogad bennünket, hisz Toszkána fővárosában, a Chiara di San Lorenzo utcában született 1500. november 1-én, ahol emléktábla hirdeti az „arany század” szülőiteneik világrajjítottát. Így nevezik azt a századot, amelyben a világhírű, kalandos életű ötvösművész, aranyműves, szobrász és író, Cellini élt, nem kisebb nagyságok kortársaként, mint Michelangelo, Raffaello, Leonardo da Vinci, Machiavelli, Palestrina.

Talán nem a halhatatlanság igényével írta, mégis saját és nagyszerű kortársai életéről sok mindent megtudhatunk a „Vita”-jából (Önéletrajz), amely korának csodálatos enciklopédiája. Ezt Goethe is elismerte, amikor németre lefordította.

Miután Benvenuto Cellini Firenzében sok botrányt kavart, huszonhárom éves korában Rómába költözött, ahol tizenhét évet töltött. Itt üzletet nyitott, és a pápák, fejedelmek, nemes urak megrendelésére ötvösmunkákat, asztali díszeket, érmeket, szobrokat készített, vésett. Közben életrajzát diktálta egy vézna, zsenge fiúcskának. Római bottégája az Angyalvár-hídja közelében volt. Ma egy kis bank van a házban, amelynek a falán a római ötvösművészek által állított emléktábla hirdeti a véső és a toll ügyes mesterének emlékét. Nagy kortársai között nem véletlenül említettem Palestrinát, hisz Cellini a klarinétot is mesterien kezelte. 1527-ben, Róma kifosztásakor a

Karddal is ügyesen bánt, és azt békés időben is használta, amikor „véletlenül” (így írja) vagy bosszúból megölt egy embert.

Római emlékeihez vagy inkább kalandjaihoz tartozik az Angyalvárba történt becsukata azzal a váddal, hogy a város ostromának évében a pápai tiara beolvasztásakor az ékszereket elsikkasztotta. Börtönéből kiszökte, egy lábtöréssel megüzta a kellemetlen ügyet.

Az említett életrajz regényben pompás, részletes leírásokat olvashatunk pl. az Angyalvár védelmében való részvételéről, amikor is egy ellenes hadvezért eltalált, továbbá a Perseus-szobor elkészítéséről vagy római üzletének kifosztásáról. Ezt a nagyon élvezetes olvasmányt Fűsi József fordította le magyarra.

Érdes modora ellenére a pápák és fejedelmek kedvelték, elnézték neki, hogy kötelezettségeinek vontatottan tett eleget, és csak a kedvére való munkákat készítette el. Vallásossága, mely moralitással nem járt együtt, kora szellemét tükrözi. Még az emberüléshez is az égiek segítségét hívta, de ha azok nem „segítettek”, ő segített magán. Goethe is megállapította, hogy a művészetek e századában barbár erkölcsök uralkodtak.

Cellini művei szétszóródtak a nagyvilágban. Gyönyörű sórtartója pl. a bécsi múzeumban látható, Perseusa Firenzében, a „szabadtéri” múzeumban.

Egyik-másik művét csak önéletrajzából ismerjük, de tartózkodási helyeit emléktábla őrzi. Imár negyyszáz éve, hogy Róma lakója volt, de a kis tér környékén, ahol üzletét vezette, meg a kancellária táján, ahol peres ügyeit intézte és gyilkosságait tisztázta, él a szelleme.

Úgy ír életrajzában, mintha beszélgetne velünk. A könyv elolvasása nagyszerű élményt jelent.

TIMÁRNÉ MAKKÁR ERZSÉBET